

СОЦІОЛОГІЯ

УДК 316.364.62-053+459.973:355.01
DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v042.2023.22>

О. Б. Орос

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8029-4210>
кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Д. М. Афанасьєв

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2157-0331>
кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

БАТЬКІВСЬКЕ НАСИЛЬСТВО ПІД ЧАС СИТУАЦІЙ НАВЧАННЯ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН

Вступ. Стрімкі соціальні зміни та трансформація соціальних порядків спричиняють зміни соціальних практик в сфері освіти та функціонування сім'ї: зміни рольового репертуару батьків, зміни умов та хронологічних характеристик спілкування з дітьми, виховання та навчання дітей. Пандемія Covid-19 та введення воєнного стану в Україні стали потужним рушієм змін у сім'ях та факторами ризику насильства над дітьми, особливо вразливою стала категорія дітей молодшого шкільного віку.

Дослідження взаємодії батьків і дітей під час карантину та виявлення насильства щодо дітей в складних умовах виявляють значний рівень конфліктів, сімейних криз та утруднену адаптацію до швидких змін процесу навчання. Серед причин, які можуть спровокувати батьківське насильство, часто згадуються проблеми, пов'язані з продуктивністю дитини у навчанні [1]. Складні умови пандемії та ситуації дистанційного навчання спровокували емоційну напругу, внаслідок якої діти стали жертвами вербальної агресії та фізичного насильства [2].

Турбота про дитину та підтримка у складних умовах має вирішальне значення для дитини. Це важливо для формування її здатності адаптації. Фізичне та емоційне насильство нівелює значення батьків як джерела безпеки та захисту. Важлива також саморегуляція емоцій та поведінкових реакцій батьків, агресія між батьками та імпульсивні прояви по відношенні до дитини послаблюють здатність дитини опанувати свої емоції. Здатність адаптивно керувати емоціями пов'язана із психічним здоров'ям дітей, академічною та соціальною компетентністю [3].

У нашому дослідженні проаналізовано специфіку проявів батьківського насильства у ситуаціях навчання в умовах стрімких соціальних змін: пандемії та воєнного стану.

Методи дослідження. Для з'ясування особливостей проявів батьківського насильства у ситуаціях навчання нами проведено опитування в три етапи: перший етап – локдаун під час пандемії Covid-19 з 25.12.2020р. по 25.01.2021р.; другий етап – локдаун під час пандемії Covid-19 з 06.03.2021р. по 30.05.2021р.; третій етап – воєнний стан в Україні березень – квітень 2023р. Цільова група нашого опитування – батьки дітей початкових класів, які проживають на території Закарпатської області. Загальна кількість батьків, що взяли участь у дослідженні – 589: 1 етап – 193; 2 етап – 187; 3 етап – 209. Метод вибірки – вибірка, керована респондентами (RDS). Основні рекрутери – це вчителі початкової школи (перший та другий етапи – по 6 осіб; третій етап – 7 осіб); та батьки учнів початкової школи (перший етап 6 осіб, другий етап – 5 осіб, третій етап – 7 осіб) – голови батьківських комітетів, які відповідали на запитання анкети та залучали до дослідження інших батьків (одночасно виступали респондентами та рекрутерами). Відбір респондентів рекрутерами проводився випадково. Такий вид вибірки не дозволяє повністю контролювати другу хвилю залучення респондентів до дослідження. Однак ремонт вибірки відбувся із врахуванням певних соціально-демографічних характеристик при залученні респондентів до дослідження, а саме: вік, місце проживання батьків та стать і вік дитини. Анкета включала пункт про згоду батьків на обробку інформації та оприлюднити/публікувати його в узагальненому вигляді.

Дослідження проводилося з використанням Google Forms. Для формування вибірки анкету було розміщено в групах батьків молодших класів Viber із зверненням від дослідника. Дані оброблено за допомогою програми SPSS Statistics. Для статистичного аналізу використовувався метод кореляційного аналізу Пірсона.

Виклад основного матеріалу. Важливим показником впливу соціальних змін та проблем, з якими стикається сім'я є оцінка батьками стосунків з дітьми під дією цих викликів часу. Хоча більше половини батьків під час опитування у різний час відповіли, що зміни ніяк не вплинули на їхні стосунки з дітьми, все ж ми зафіксували цікаві результати. Наше дослідження також дозволило відслідкувати динаміку змін відносин з дитиною у період карантину та під час дії воєнного стану, що зазначено у Таблиці 1.

У Таблиці 1 зафіксовано, що зміни в стосунках батьків і дітей відрізняються від змін під час воєнного стану: воєнний стан спричинив покращення стосунків з дітьми у деякої частини батьків, тоді як під час локдаунів відносини дещо погіршилися. Третій локдаун вплинув на стосунки батьків і дітей більш негативно, ніж другий. Можливо така ситуація склалася тому, що другий локдаун було запроваджено під час зимових свят, що традиційно супроводжуються обрядами та подарунками, які створили більш позитивні емоційні умови для сімей навіть в ситуації карантинних обмежень.

Все ж основною діяльністю дітей є навчання і батьки учнів початкової школи досить сильно залучені до цього процесу. В більшості випадків, як організація освітнього дистанційного процесу, так і підготовка рекомендованих домашніх

завдань лягають на плечі батьків. В сучасних умовах діджиталізації та індивідуалізації, які супроводжуються вибором персоніфікованого контенту та проведенням вільного часу зі своїми гаджетами нарізно, ситуації спільного навчання з дитиною стають чи не єдиним якісно проведеним з дитиною часом. Саме в ситуаціях спільного навчання батьки та діти активно взаємодіють, проте такі ситуації також відзначаються певною емоційною напругою (коли батьки змушують дитину до навчання та виконання завдань, а дитина опирається). Для розуміння динаміки змін оцінки процесу спільного з дітьми навчання ми порівняли отримані в результаті опитування дані за три досліджувані періоди (Таблиця 2).

У Таблиці 2 чітко продемонстровано, як змінилася оцінка батьками спільного процесу навчання під час воєнного стану: порівняно із другим локдауном кількість дуже позитивних оцінок зросла на 14,9%, а вкрай негативна оцінка процесу навчання знизилася на 13,6%. Також суттєво змінилися скоріше негативні оцінки процесу навчання, а саме знизилася на 32,5%, тоді як скоріше позитивні оцінки збільшилися на 35,1%. За даними таблиці також відмічаємо покращення оцінок процесу навчання під час третього локдауну порівняно із другим локдауном: кількість негативних оцінок знизилася, а позитивних зросла. Під час обох локдаунів навчання учнів було виключно дистанційним, навчання під час воєнного стану у проаналізованому регіоні – аудиторним. З даних дослідження видно, що батьки поступово адаптуються до умов навчання та стресових чинників пандемії. Ситуації, пов'язані з навчанням під час пандемії стають для батьків та дітей більш звичними: обидві

Таблиця 1

Динаміка змін відносин батьків та дітей

Як за цей час змінилися відносини з вашою дитиною?	Другий локдаун (січень 2021) %	Третій локдаун (травень 2021) %	Воєнний стан (березень 2023) %
Значно покращилися	6,7	3,2	8,1
Скоріше покращилися (ніж погіршилися)	16,1	12,8	29,2
Ніяк не змінилися	63,7	67,4	60,3
Скоріше погіршилися	10,9	14,4	2,4
Значно погіршилися	2,6	2,1	0

Таблиця 2

Динаміка оцінки спільного з дитиною процесу навчання

Як Ви оцінюєте спільний з дитиною процес навчання?	Другий локдаун (січень 2021, дистанційна форма навчання) %	Третій локдаун (травень 2021, дистанційна форма навчання) %	Воєнний стан (березень 2023, аудиторна форма навчання) %
Дуже позитивно	6,2	3,2	21,1
Скоріше позитивно	17,1	26,2	52,2
Важко відповісти	23,8	32,6	20,1
Скоріше негативно	37,8	28,3	5,3
Вкрай негативно	15	9,6	1,4

сторони часто використовують певні прийоми та лайф-хаки, які сприяють зниженню напруги між батьками та дітьми, рівень тривожного забарвлення ситуації. Зокрема, частину обов'язків з навчання перекладають на вчителів, репетиторів, стимулюють навчання дітей через додаткові винагороди, залишають дітей на одинці із вчителями під час навчання. Всі три сторони навчального процесу з перебігом пандемії вдосконалили свої навички володіння гаджетами та навчальними програмами, частина батьків забезпечила дітей власними пристроями, що суттєво знизило негативні оцінки процесу навчання та підвищило позитивні.

На нашу думку, велику різницю у позитивних та негативних оцінках навчання під час локдаунів та воєнного стану варто пояснювати по-перше, зміною форми навчання: з дистанційної на аудиторну, що суттєво знизило навантаження на батьків та залучення їх до процесу навчання. Для доведення впливу цього чинника на зміну ситуації варто проаналізувати цифри, які вказують на кількість часу, який батьки витрачають на навчання з дитиною. По-друге, потенційні небезпеки для життя, здоров'я та соціального благополуччя, що спричинені війною, спровокували зміни у вимогах щодо навчання дітей, ставленні батьків до самого процесу навчання та результатів навчання в період воєнного часу.

Хронологічні характеристики ситуацій спільного навчання є важливими для їх розуміння. Ми поставили батькам питання: «Скільки часу щодня Ви витрачаєте на навчання з дитиною?». Результати, які ми отримали під час локдаунів та воєнного стану відрізнялися один від одного. Під час третього локдауну отримано наступні відповіді – «більше трьох годин» (22,5%); «1–1,5 години» (21,4%); «2–2,5 години» (18,7%); «30–60 хвилин» (16,6%); «2,5–3 години» (16%). Отже, тривалість ситуації спільного навчання батьків і дітей під час локдауну переважно склала від однієї години – до трьох і більше годин. Варто відмітити, що під час локдауну діти навчалися дистанційно (100 % опитаних). Під час воєнного стану на запитання про тривалість спільного навчання ми отримали такі результати: «30–60 хвилин» (38,9%); «1–1,5 год.» (31,3%); «2–2,5 год.» (10,4%); «2,5–3 год.» (6,2%); «до 20 хвилин» (5,7%); «більше 3 год.» (4,7%); «5–10 хвилин» (2,8%). Часові характеристики ситуацій спільного навчання під час воєнного стану змінилися – стали коротшими, їх хронологічні межі переважно у діапазоні від 30 хвилин до 1,5 години, проте в даному випадку змінилася форма навчання: 73,5% дітей ходили до школи, 24,6% змішана форма навчання і тільки 1,9% дистанційне навчання (внутрішньо переміщені особи, які продовжили навчання за місцем попереднього проживання).

Одним із ключових питань нашого дослідження є аналіз динаміки змін та виявлення рівня проявів насильства батьків по відношенню до дітей під впливом потужних соціальних змін – карантинні обмеження та війна. Наше дослідження також дало змогу порівняти рівень насильства в умовах дистанційного навчання (другий та третій локдауну) та аудиторного навчання, що обтяжене складними безпековими викликами для дітей, батьків та вчителів (воєнний стан).

Карантинні обмеження стали складним викликом для вчителів, батьків та дітей: обмежений простір, дистанційне навчання, професійні ризики, страх захворіти, рольові конфлікти та обмежений горизонт планування. Дистанційне навчання дітей створювало додаткові незручності та хвилювання, недостатня кількість гаджетів та простору для забезпечення комфортного процесу навчання, батьки змушені були частково взяти на себе роль вчителя. Батьки хвилювалися за результати навчання, профорієнтацію дітей та успішність їх майбутнього. Всі ці обставини стали факторами ризику щодо батьківського насильства, так як емоційна напруга потребувала виходу і «найзручнішим» об'єктом для агресії вдома були саме діти. Під час воєнного стану перед батьками постали інші, нові виклики: збереження життя та здоров'я дітей. Отримані нами дані в процесі дослідження дозволили виявити рівень насильства щодо дітей під час карантину та воєнного стану. Ми також відслідкували динаміку зміни показників психічного на фізичного насильства внаслідок впливу соціальних змін, що мають визначальний характер щодо організації та функціонування сім'ї. Важливими для аналізу також є показники зміни рівня психічного насильства під час навчання до і під час карантинних обмежень, до та під час воєнного стану. Детально ці дані представлені у Таблиці 3.

Дані, включені до Таблиці 3 ілюструють високий ризик застосування психічного насильства (криків, критики) по відношенню до дітей під час карантину: збільшився відсоток відповідей «кілька разів на тиждень» під час другого локдауну на 12,9%, а під час третього на 3,2%. Під час воєнного стану цей показник знизився на 0,5%. Під час третього локдауну показник застосування психічного насильства по відношенню до дітей «кілька разів на місяць» складає 40,1% – це найвищий показник за всі три досліджувані періоди. «Ніколи» не застосовували критику та крики у ситуації навчання під час воєнного стану 59,3%, під час другого локдауну 40,9%, під час третього 40,6%. Аналіз динаміки змін рівня проявів психічного насильства батьків по відношенню до дітей у ситуаціях навчання дозволив зробити висновок, що рівень психічного насильства щодо дітей під час воєнного стану знизився у порівнянні з каран-

Таблиця 3

Динаміка змін психічного насильства щодо дітей

Чи доводилося Вам застосовувати по відношенні до дитини критику та крики під час навчання (виконання завдань)	Другий локдаун (січень 2021, дистанційна форма навчання)		Третій локдаун (травень 2021, дистанційна форма навчання) %		Воєнний стан (березень 2023, очна форма навчання) %	
	до локдауну	під час локдауну	до локдауну	під час локдауну	до воєнного стану	під час воєнного стану
Так, постійно	3,6	2,1	2,1	2,7	1	0
Так, кілька разів на тиждень	7,8	20,7	10,7	13,9	6,2	5,7
Дуже рідко (всього кілька разів)	52,8	34,2	57,8	40,1	54,1	30,6
Один раз	3,1	2,1	3,7	2,7	3,8	4,3
Ніколи	32,6	40,9	25,7	40,6	34,9	59,3

Таблиця 4

Динаміка змін фізичного насильства щодо дітей

Чи доводилося Вам застосовувати по відношенні до дитини фізичне насильство під час навчання (виконання завдань)	Другий локдаун (січень 2021, дистанційна форма навчання)		Третій локдаун (травень 2021, дистанційна форма навчання) %		Воєнний стан (березень 2023, очна форма навчання) %	
	до локдауну	під час локдауну	до локдауну	під час локдауну	до воєнного стану	під час воєнного стану
Так, постійно	0,5	0	0	0	0	0
Так, кілька разів на тиждень	0,5	1,6	1,6	1,6	0	0
Дуже рідко (всього кілька разів)	11,9	7,3	7,5	6,4	5,3	3,8
Один раз	1	1,6	3,7	4,8	3,3	2,4
Ніколи	86	89,6	87,2	87,2	91,4	93,9

тинними обмеженнями. Діти, які стали жертвами психічного насильства з боку батьків у ситуаціях спільного навчання, потерпали від нього і до досліджуваних періодів змін. Нами виявлено значимі корелятивні зв'язки між показниками «Чи доводилося Вам застосовувати по відношенні до дитини критику та крики до карантину/введення воєнного стану» та «Чи доводилося Вам застосовувати по відношенні до дитини критику та крики під час навчання в карантинних умовах/під час воєнного стану»: другий локдаун – $r=,523$; $p<0,01$; третій локдаун – $r=,588$; $p<0,01$; воєнний стан – $r=,540$; $p<0,01$. Виявлено також значимий корелятивний зв'язок між застосуванням криків та критики у ситуації навчання під час карантину/воєнного стану та застосуванням фізичного насильства в цих умовах: другий локдаун – $r=,288$; $p<0,01$; третій локдаун – $r=,312$; $p<0,01$; під час воєнного стану – $r=,231$; $p<0,01$. Психічне насильство батьків у ситуації навчання під час карантинних обмежень/війни також пов'язане із застосуванням батьками фізичного насильства до карантинних обмежень/війни: другий локдаун – $r=,328$; $p<0,01$; третій локдаун – $r=,297$; $p<0,01$; під час воєнного стану – $r=,230$; $p<0,01$. Отже, наше дослідження продемонструвало зв'язок між застосуванням батьками психічного насильства до значущих змін та під час цих змін. Виявлено тісний зв'язок між видами насильства по відношенні до дітей під час навчання. Нас також ціка-

вить рівень фізичного насильства щодо дітей, ймовірність його застосування під час карантинних обмежень/воєнного стану та динаміка змін цих показників. Динаміку змін фізичного насильства по відношенні до дітей представлено у Таблиці 4.

Представлені у Таблиці 4 дані вказують на значно нижчий рівень фізичного насильства щодо дітей до та під час кризових змін у порівнянні із психічним насильством. Водночас відмічаємо незначне збільшення рівня фізичного насильства щодо дітей під час карантинних обмежень у порівнянні із докарантинним періодом з частотою «один раз». З Таблиці 4 видно, що рівень фізичного насильства по відношенні до дітей значно знизився під час воєнного стану.

Варто зауважити, що незважаючи за зміну загальної схеми виховного впливу на дитину під час війни, частота застосування фізичного насильства до війни пов'язана із застосуванням фізичного насильства під час війни ($r=,595$; $p<0,01$).

Важливим, на нашу думку, у контексті цього дослідження також є питання «На Вашу думку, чи стикається дитина з труднощами через війну?». Відповідь на це питання дозволяє визначити суб'єктивну оцінку батьків щодо викликів війни, що позначаються на житті дитини. 9,6% батьків дали відповідь – «Так, зі значними»; 47,4% – «Скоріше так, стикається»; 13,9% – «Важко відповісти»; 25,4% – «Скоріше ні, не стикається»; 3,8% – «Однозначно ні». Опираючись на резуль-

тати дослідження можемо зробити висновки, що у найбільш тиловому регіоні України сім'ї також страждають через війну. На нашу думку, в даному випадку труднощі, з якими стикаються діти через війну, в першу чергу пов'язані із постійними ракетними загрозами цивільному населенню. Часті повітряні тривоги в будь-який час доби супроводжуються негативними переживаннями, страхом, постійною тривогою та порушенням розпорядку дня. Враження ракетами цивільних цілей по всій території України та сотні загиблих цивільних українців провокують постійне відчуття тривоги за життя та здоров'я близьких, відчуття потенційного ризику небезпеки. Батькам особливо складно опанувати свою тривогу, коли повітряна тривога у час навчання в школі і батьки не знаходяться поруч з дитиною.

Результати опитування виявили зв'язок між частотою застосування до дитини криків і критики під час навчання та оцінкою труднощів, з якими стикається дитина через війну ($r=,255$; $p<0,01$). Чим вищий рівень криків і критики, тим вищий рівень труднощів у дітей за оцінкою батьків. Припускаємо, що рівень криків та вербальної агресії, що адресовані дітям, можуть бути наслідками підвищеного рівня тривоги внаслідок воєнних дій. Зокрема, внутрішньо переміщені особи були свідками ракетних уражень будівель, зіткнулися із труднощами транспортування, пошуку житла та соціальної адаптації на новому місці. В результаті дослідження ми також виявили зв'язок між зміною місця проживання внаслідок воєнних дій та оцінкою труднощів, з якими стикається дитина через війну ($r=,172$; $p<0,5$). Очікувано, що внутрішньо переміщені особи вище оцінюють труднощі, з якими стикаються діти під час війни. Оцінка батьками труднощів для дітей через війну також пов'язана із динамікою відносин батьків та дітей під час війни ($r=,203$; $p<0,01$). Батьки, яким через війну довелося переїхати у більш безпечний тилловий регіон відмічають, що відносини з дітьми значно покращилися. Ця категорія батьків менше обзиває дітей, у ситуації труднощів, що пов'язані із навчанням ($r= -,163$; $p<0,5$), хоча більше часу витрачають на навчання з дитиною ($r= -,179$; $p<0,01$).

Варто відмітити, що оцінка результатів та процесу навчання в умовах воєнного стану тісно пов'язана із формою навчання: позитивну оцінку результатів навчання обумовлює аудиторне навчання, а негативну дистанційна та змішані форми ($r=,389$; $p<0,01$); та само позитивну оцінку процесу навчання обумовлює аудиторне навчання, а негативну дистанційна та змішані форми ($r=,163$; $p<0,5$). Навіть в умовах воєнного стану, коли час від часу лунають повітряні тривоги та є ракетна небезпека, аудиторний процес переривається і діти змушені прямувати у бомбосховища (в

яких доводиться проводити по 3–6 годин), батьки позитивніше оцінюють процес та результати аудиторного навчання, ніж дистанційного.

Оцінка спільного результату навчання з дитиною в умовах війни пов'язана із віком дитини – оцінка краща, коли дитина старша ($r=,235$; $p<0,01$); результатами навчання – оцінка процесу навчання вища, коли вища оцінка результатів навчання ($r=,367$; $p<0,01$). Також виявлено зв'язок між оцінкою процесу навчання та реакцією дитини на складні ситуації пов'язані із навчанням: «реагує цілком спокійно» ($r= -,177$; $p<0,5$); «тон спілкування стає незадоволеним» ($r=,253$; $p<0,01$); «кричить» ($r=,213$; $p<0,01$); «плаче» ($r=,166$; $p<0,01$); «кидає зошити, ручки, інші предмети» ($r=,137$; $p<0,5$). Цілком передбачувано, що позитивна оцінка процесу навчання також пов'язана із позитивною зміною динаміки відносин з дитиною ($r=,221$; $p<0,01$). Оцінка батьками спільного з дитиною процесу навчання також пов'язана із низкою реакцій батьків на складні ситуації пов'язані із навчанням, зокрема: «підтримую дитину» – ситуативна реакція на труднощі процесу навчання у формі підтримки дитини пов'язана із позитивною оцінкою процесу навчання ($r= -,186$; $p<0,01$); «частіше роблю зауваження та критикую» – критика та зауваження у складних ситуаціях навчання пов'язана із негативною оцінкою процесу навчання ($r=,199$; $p<0,01$). Загалом, аналізуючи оцінку батьками спільного з дитиною процесу навчання, можемо зробити припущення щодо низки чинників, які зумовлюють ставлення до ситуації навчання, зокрема реакції батьків та дітей на складні ситуації навчання. Показовим є також зв'язок оцінки процесу навчання із застосуванням по відношенні до дитини криків та критики до війни ($r= -,298$; $p<0,01$).

Висновки. Негативна оцінка ситуації спільного навчання відображає не стільки відношення до процесу навчання, скільки поведінкові виховні реакції батьків, які задають тон дитячо-батьківської взаємодії. Критика дитини та вербальна агресія батьків формують відповідні реакції у дітей, або ж провокують образи, плач, хникання та ін. Виховні стратегії, що ґрунтуються та жорсткому підпорядкуванні та протистоянні, сприяють виникненню ситуацій спілкування з дитиною, які носять негативний емоційний потенціал. Спілкування з дитиною, що насичене критикою та криками є складним для всіх учасників навіть при звичайній комунікації. Спілкування значно ускладнено в ситуації навчання та долання певних труднощів, що пов'язані з ним.

Порівняння даних дослідження виявило зниження рівня насильства щодо дітей під час воєнного стану в Україні. Отримані результати ми пояснюємо двома основними причинами:

по-перше, аудиторне навчання, яке є набагато менш складним для батьків та дітей; по-друге, змінилося основне виховне завдання та значення ролі батьків у воєнний час – під час війни важливіше турбуватися про фізичну безпеку дитини та її здоров'я, ніж про майбутній соціальний статус;

Війна та постійна небезпека для здоров'я і життя дітей спричинили зміну виховних запитів. Мінімальний горизонт планування та вимушена трансформація звичного способу життя українців навіть у тилових областях формують нові виклики та завдання перед батьками і головні з них – забезпечення виживання та збереження фізичного і психічного здоров'я дитини. Щоденні негативні події та небезпеки є новою реальністю для українських сімей: повітряні тривоги, ракетна небезпека, новини з лінії фронту, смерть рідних та близьких (воїнів та цивільних), хвилювання за рідних та знайомих, які знаходяться близько до лінії фронту чи на окупованих територіях. Такі складні умови існування спричиняють постійну тривогу та стрес і можуть призвести до важких наслідків у майбутньому.

Література

1. Werling A.M., Walitza S., Eliez S. *et. al.* Impact of the COVID-19 pandemic on mental health and family situation of clinically referred children and adolescents in Switzerland: results of a survey among mental health care professionals after 1 year of COVID-19. 2022. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19 (6), <https://www.mdpi.com/1660-4601/19/6/3252/pdf>. doi: 10.3390/ijerph19063252
2. Afanasiev D., Oros O. The Distance Learning as the Reason of Child Abuse und Pandemic of COVID-19. 2021. *Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment*, 9 (2), pp. 162–171, DOI: 10.6000/2292-2598.2021.09.02.2
3. Katz, L. F., & Windecker-Nelson, B. Domestic violence, emotion coaching, and child adjustment. 2006. *Journal of Family Psychology*, 20(1), pp. 56–67. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.20.1.56>

Анотація

Орос О. В., Афанасьєв Д. М. Батьківське насильство під час ситуацій навчання в умовах соціальних змін. – Стаття.

У статті проаналізовано особливості проявів батьківського насильства під впливом соціальних змін та трансформацій, що зумовлені пандемією covid-19 та повномасштабним вторгненням агресора на територію України. У дослідженні здійснено аналіз особливостей застосування батьками насильства щодо дітей у ситуації спільного навчання, яка, на нашу думку, є емоційно-насиченою, потенційно стресовою, тривожною та може спровокувати як психічне, так і фізичне насильство. Мета статті – проаналізувати специфіку проявів батьківського насильства у ситуаціях нав-

чання в умовах стрімких соціальних змін: пандемії та воєнного стану.

Дослідження проведено методом опитування. Вибірка складала 589 батьків учнів молодших класів. Дослідження проводилося в три етапи: перший етап – локдаун під час пандемії Covid-19 з 25.12.2020р. по 25.01.2021р.; другий етап – локдаун під час пандемії Covid-19 з 06.03.2021р. по 30.05.2021р.; третій етап – воєнний стан в Україні березень – квітень 2023р.

Результати дослідження, висвітлені у статті, дозволили авторам розробити рекомендації щодо прогнозування та реагування на зміни у дитячо-батьківських відносинах, оцінки батьками процесу та результатів навчання, часової динаміки спільного навчання батьків та дітей (підготовки домашніх завдань), рівня насильства, поведінкових реакцій батьків та дітей у складних ситуаціях пов'язаних із навчанням. Контекст ситуації навчання в даному випадку переважно визначається формою навчання та значенням навчальної діяльності для сім'ї.

Воєнний стан призвів до вимушеної трансформації звичного способу життя українців, навіть у глибокому тилу. Горизонт планування сімей в Україні дуже змінився. Перед батьками постали нові виклики та завдання. Складні умови існування спричиняють постійну тривогу та стрес і можуть призвести до важких наслідків у майбутньому.

Ключові слова: батьківське насильство, насильство над дітьми, насильство, навчання, ситуація навчання, фізичне насильство, психічне насильство, карантин, війна, воєнний стан.

Summary

Oros O. V., Afanasiev D. M. Parental violence during learning situations in the conditions of social changes. – Article.

The article analyzes the peculiarities of manifestations of parental violence against children under the influence of social changes and transformations caused by the COVID-19 pandemic and the full-scale invasion of the aggressor on the territory of Ukraine. The study analyzed the specifics of the use of mental and physical violence by parents against children in a learning situation, which, in our opinion, is emotionally saturated, potentially stressful, disturbing. The purpose of the article is to analyze the specifics of manifestations of parental violence against children in learning situations in conditions of rapid social changes: COVID-19 pandemic and martial law.

The research was conducted by the survey method. The sample consisted of 589 parents of primary school students. The study was conducted in three stages: the first stage is a lockdown during the COVID-19 pandemic from December 25, 2020 until January 25, 2021; the second stage – lockdown during the COVID-19 pandemic from March 6, 2021 until May 30 2021; the third stage – martial law in Ukraine March – April 2023.

The results of the study, highlighted in the article, allowed the authors to develop recommendations for forecasting and responding to changes in child-parent relations, parents' assessment of the process and results of education, time dynamics of shared learning situations between parents and children (preparation of homework),

the level of violence, behavioral reactions of parents and children in difficult situations related to learning. The context of the learning situation in this case is mainly determined by the form of learning and the importance of learning activities for the family.

Martial law led to a forced transformation of the usual way of life of Ukrainians, even far from frontier line. The

horizon of family planning in Ukraine has changed a lot. Parents faced new challenges and tasks. Difficult living conditions cause constant anxiety and stress and can lead to severe consequences in the future.

Key words: parental violence, violence against children, violence, learning, learning situation, physical violence, mental violence, quarantine, war, martial law.